

Драгана Д. Бошковић Томић
Гимназија „Светозар Марковић”, Нови Сад
sparkle.dbt@gmail.com

UDC 821.163.41(082.1)(049.3)
приказ

КЊИГА НАША НАСУШНА: ДЕСЕТ ВЕКОВА СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Антологијска едиција *Десет векова српске књижевности* је пројекат покренут од стране Издавачког центра Матице српске још 2007. године на предлог Мира Вуксановића, Славка Гордића, Миливоја Ненина и Гојка Тешића. Две године касније биће именован и уређивачки одбор који окупља најбоље познаваоце српске књижевности из свих епоха њеног развоја: Миро Вуксановић као главни и одговорни уредник едиције, затим Злата Бојовић, Славко Гордић, Сава Дамјанов, Томислав Јовановић, Марија Клеут, Марко Недић, Миливој Ненин и Мирјана Д. Стефановић.

Као резултат прегалачког труда и истраживања, 2010. излази прво коло ове едиције у десет књига које су приредили управо чланови уређивачког одбора, како би легитимисали уређивачку концепцију, критеријуме и модалитете којима су се руководили.¹ Пре свега, едиција је замишљена као хронолошка (иако књиге неће бити објављиване хронолошким редом), те су због тога и све књиге у едицији нумерисане. Временски распон, као што и само име каже, обухвата књижевне радове свих жанрова усмене и писане књижевности од 12. до 21. века, настале на српском језику. Даље, уређивачка политика јасно одређује модел по ком се свака књига има приредити. Осим одабраних текстова, свака књига садржи (или ће садржати) *предговор* који мора бити нови текст, затим *хронологију* живота и рада писца, као и *библиографски прилог*. Такође, свака књига је употпуњена *приређивачким напоменама*, али и *изабраним текстом* (или текстовима) *критичара*.

Прва серија за сада броји 115 књига од којих је 106 посвећено српским писцима, а преосталих девет је обједињено под насловом *Посебне књиге*. Треба напоменути да су неки писци својим опусом добили места у неколико књига (Андрић и Црњански по три књиге, Пекић две), док ће стваралаштво сродних писаца бити штампано у једнотомном издању (нпр. нека средњевековна дела,

¹ Свака објављена књига садржи на крају *Додатак* у којем су таксативно и транспарентно наведена *Концепцијска* и *уређивачка начела*.

затим књижевно стваралаштво 17. и 18. века са по два или три аутора у једној књизи). Са друге стране, неки ствараоци српске књижевности који су до сада били маргинализовани или им се бар није признавао велики значај у историји наше књижевности, те се до њихових дела тешко долазило – стара издања чије су трошне корице покривене патином а пожутели танки листови сведочили о њиховој старини – коначно су добили своје место у овој едицији. Примера ради, књига 29 ће у целости бити посвећена стваралаштву Ђорђа Марковића Кодера (чије је *Снегове* сакупио и из рукописа приредио Божо Вукадиновић 1979, а Душан Иванић 1986. штампао спев *Роморанка са Разјасницом*), а чије песништво тек од недавно постаје предмет озбиљних књижевних проучавања.² Затим, књига 37 ће донети књижевна остварења Лазара Комарчића (заједно са Пером Тодоровићем), можда најпознатијим (али не и најпризнатијим) првим СФ писцем са романом *Једна угашена звезда* из 1902. Мало се, међутим, придаје значај Комарчићевом роману *Један разорен ум* из чак 1893, као претходници и најави експресионистичког топоса лудила и тзв. делиријске фантастике.³ Посебно ишчекујем књигу 45, за коју се наводи да ће садржати дела Јелене Димитријевић и Владана Ђорђевића. Редови ове свестране књижевнице,⁴ женског Боре Станковића,⁵ поново ће заблистати пуним сјајем у руху достојном нових читања.

Поред 106 књига које доносе уметничка остварења српских писаца, издавач је у овој првој серији предвидео и девет *Посебних књига*, без којих се не може замислити традиција српске књижевности. Поред Вуковог *Рјечника*, планиране су и три антологије (Богдана Поповића, Миодрага Павловића и она о дубровачкој и бококторској поезији). Пошто се одјек књижевности не да наслутити без књижевне критике, своје место с правом су добили и текстови Јована Скерлића, затим *Књига о Змају Лазе Костића*, *Књига о Његошу* Исидоре Секулић и *Књига о Лазу Костићу* Станислава Винавера. И на крају, књига која се опире било каквом жанровском одређењу – *Знакови поред пута* Иве Андрића, која као златна копча на крају затвара драгоцену ниску бисера.

² Велику заслугу у „популарисању” овог необичног и надасве специфичног писца у историји српске књижевности, треба приписати Сави Дамјанову који је својом докторском дисертацијом *Кодер – Историја једне перцепције* из 1997. покренуо талас интересовања, али и извојевао Кодеру заслужно место у студијским плановима и програмима.

³ Детаљније о овоме у: Bošković, Dragana. 2005. „Експресионистички топос лудила”. *Novi Sad: Stanje stvari* 9: 327-343.

⁴ Наиме, Јелена Димитријевић је писала и песме и приповетке, па и романе, али је најпознатија по својим путописима у епистоларној форми. Слободанка Пековић је још 1986. препознала лепоту Јелениних речи те приредила и написала предговор за *Писма из Ниша о харемима*.

⁵ Док је, на пример, Јован Скерлић у својој *Историји* и Горан Максимовић у *Антологији нишких приповедача* пореде са Стеваном Сремцем.

Ваља напоменути и да се овај прометејски издавачки и приређивачки подухват овде не завршава. Планирана је и друга серија, за коју су најављени текстови из књижевне историје, критике и есејистике, затим разнородне хрестоматије и панораме. У другој серији ће се такође наћи дела писаца из 20. и 21. века који претходно нису заступљени у првој серији (нпр. Алекса Шантић, Милан Ракић, Сима Пандуровић, Владислав Петковић Дис).

*

У овом колу *Посебних књига* објављена је *Антологија српског песништва* Миодрага Павловића. Напомена уредника образлаже разлог њеног укључивања у ову едицију: „зато што су кроз време потврђени њена неоспорна вредност, утицај и значај”. Међутим, треба додати и да антологија као врста публикације такође представља одраз једне књижевне традиције, посебице што својом карактеристиком збирке обједињује и синхронијски и дијахронијски принцип. Антологија својим одабиром доноси низ најрепрезентативнијих књижевних остварења одређеног доба и нације (у овом случају, такође десет векова српске поезије), али и својим приређивачким критеријумима рефлектује изванредан вредносни суд, пресек рецепције одабраног књижевног стваралаштва у тренутку објављивања антологије, као и њен евентуални потоњи утицај. Овде треба споменути да је уредништво Матице српске на предлог Павловићев издејствовало потврду од носилаца ауторских права Оскара Давича за штампање његових песама које је антологичар оновремено одабрао (песма *Изазе из мене црна поколења* из збирке *Песме*, и три из збирке *Вишња за зидом – Слутња, Час и Страва*). Такође, новина овог издања је да се по први пут објављују оба предговора, тако да, иако је до сада доживела једанаест издања, Павловићева *Антологија* је овом приликом богатија, и због свега наведеног, заслужује своје место у овој едицији – опет напомињем, не само због своје „садржине”, чија је релевантност беспоговорно доказана, већ као неизоставна карика у традицијском ланцу српске књижевне културе.

Још једна антологија је објављена у овом колу од десет књига, а обухвата песништво Дубровника и Боке Которске у раздобљу од скоро пет векова, коју је приредила Злата Бојовић. Збирка *Књижевност ренесансе и барока* приређена пре дванаест година, чије је друго и допуњено издање објављено 2007, представља претходницу овој новој антологији, иако проф. Бојовић наглашава кад говори о првој да она није „антологија већ преглед стварања по епохама”, настао за потребе студената (отуд и поднаслов *Избор из лектиуре*). Но, чињеница је да је то био први обједињени избор до тада тешко доступне грађе у рукописима. Нова антологија, пак, није само проширено или допуњено реиздање већ, осим дубровачке, обједињује и бококоторску поезију. И додатно, поред поезије из доба ренесансе и барока, обухвата и ону из епохе просвећености. Осим

географског и дијакхронијског проширења, појављују се и неки мање познати ставараоци (нпр. Никола Димитровић, Мароје Мажибрадић, Савко Бобаљевић, Михо Бунић Бабулиновић, Владислав Менчетић, Никола Бунић и др.), и то на уштрб мањег броја песама оних познатијих. Оно што је свакако битна разлика међу овим изборима јесте то да је прва збирка обухватала све жанрове књижевног стварања док је ова посвећена искључиво поезији.

У предговору Злата Бојовић доноси кратак историјски преглед развоја обухваћене поезије. Ренесансна поезија Дубровника је у знаку две струје петраркиста који представљају тек прву генерацију ренесансних писаца. Тек са другом генерацијом долази до разбијања шаблона устаљене канцонијерске лирике, чији представници се окрећу новијим темама и, сходно томе, другачијим поетским, али и жанровским облицима, док трећа генерација са својим билингвалним поетским ставаралаштвом даје себи већу стваралачку слободу и поетску комбинаторику. Такође, важно место је заузимала побожна поезија (друга генерација), док је пригодна процветала трећом генерацијом ренесансних песника. Барокна епоха доноси преокрет у стилу и језику, али и скоро контрастни репертоар тема и мотива. Своје место у поезији налазе сатире, досетке, фантастика, пародија, па и ласцивност. У 18. веку, у доба просвећености, шири се круг књижевног деловања на корелативне теме и научне дисциплине. У Боки ренесансна епоха, пак, због мале средине и школовања младих у суседној Италији, није дала обилато поетско ставаралаштво на народном језику (иако је усмена књижевност била изузетно богата), већ на италијанском. Са друге стране, барокна епоха је та која је донела промену у ову средину, развијајући одређене књижевне врсте, језик поезије, остављајући свој доминантан утицај и на доба просвећености.

Важно је напоменути да ова антологија представља избор песама писаних искључиво на народном језику (који је истрајавао упркос употреби италијанског у ренесанси или латинског у доба просвећености) као доказ да гипкост језика, уметност речи и потреба за стварањем (али и рецепцијом) одолева и највећим историјским, националним и међукултурним изазовима.

*

Шесту књигу, језичко благо усмене књижевности кратке форме, приредила је Марија Клеут. Синтагма *језичко благо* је употребљена јер је и сама приређивачица нагласила да је један од основних критеријума одабира била „намера да се издвоје они облици који делују лепотом своје речи, снагом поетске слике”. Стога, ова књига неће моћи да послужи као укупна грађа за темељне студије фолклора; неће моћи да пружи свеобухватни преглед за детаљна етнолошка и етнографска проучавања; нити ће бити искључиви алат за истраживања митолошке и обредне народне књижевности, него ће бити нека врста

„породичне књиге” у којој ће свој кутак подједнако моћи да пронађу све генерације. Марија Клеут је у овој антологији *Једноставних облика народне књижевности* издвојила краће народне умотворине разнородних књижевних врста које су често расуте по различитим збиркама – неке на прагу да се забораве од стране „обичних” читалаца (нпр. басме и благослови), а неке опет прештампаване са осавремењеном лексиком (све форме које припадају дечијој књижевности). Овде намерно напомињем искључиву тенденцију приређивача књижевности за децу да „модернизују” вокабулар усмене књижевности намењене најмлађима, вероватно како би приближили исту данашњој деци. Међутим, губе из вида да читање (и певање) имају образовну сврху – да богате дечији речник, развијају машту и потпомажу експанзију говора. Стога, дете ништа неће изгубити ако чује (и временом научи) понеки архаизам, турцизам, дијалектизам и сл. Оно може бити само на добитку, јер ће касније нека дела српске књижевности наћи лакше проходним и сходно томе, интересантнијим (нпр. Сремчева проза, дела Јакова Игњатовића и др.), уместо да га на самом почетку од читања одбије „неразумљива” лексика (која, узгред, и онако представља део његовог језичког наслеђа).

У овој књизи су окупљене басме, благослови, заклетве и клетве, те загонетке, пословице, у обичај узете речи, и на крају, одељак који припада сфери дечијег – *говорне игре* у које спадају брзалице, разбрајалице, ређалице, игре прстима, игре руком, ташуњаљке, цупаљке и пузаљке.

На питање да ли овакви једноставни облици могу уопште да представљају књижевност, приређивачица у предговору даје потврдан одговор. Усудићу се да јој се придружим у тој тврдњи, додајући да те перле усменог стваралаштва својим згуснутим изразом представљају прегнантније и језгровитије поетске слике од неких уметничких. На крају крајева, зар није већа уметност рећи више са мање речи? Дуга традиција усмене мудрости то свакако уме.

*

Књижевно стваралаштво Боре Станковића за ову едицију приредио је Марко Недић, који нас у предговору „Структуралне доминанте у књижевном делу Борисава Станковића” подсећа на изузетност овог писца који је први у историји српске књижевности изнедрио „модеран српски роман”. Због тога прво место у књизи заузима *Нечиста крв* па тек онда следе приповетке одабране из свих Станковићевих збирки. Као књижевни стваралац који се успешно опробао у скоро свим жанровима, Бора Станковић није значајно име само због специфичног уметничког поступка (структура прозе, тема, композиција, ликови), већ и, по мишљењу приређивача, због чињенице да његово дело представља регионалну књижевност до тад незаступљену. Код њега се „локална боја и локална симболика у структури дела не осећају као спољни књижевни елементи придо-

дати рукопису ради илустративних ефеката у њему већ као кључна егзистенцијална и садржинска основа дела, као иницијални мотивациони услов њеног настанка.”

На крају, истичући због свега наведеног и Станковићев „наративни језик, сигурно најизразитије обликовно средство његовог књижевног талента”, Недић затвара књигу *Коштаном* као најпунијим и најраскошнијим примером своје констатације.

*

Милошу Црњанском је „припало” три књиге, као и Нобеловцу Иви Андрићу. У овој години је објављена прва књига, која обухвата најлепше лирске текстове Црњанског, или како приређивач Миливој Ненин напомиње „оно што је, условно речено, писао рани Црњански”. Тако ова књига обухвата *Лирику Итаке* по издању из 1919; затим следе песме из издања *Сабране песме* које је 1978. приредила Светлана Велмар Јанковић, при чему су тако у овој књизи обједињене све песме Милоша Црњанског које је икада написао. Приређивач напомиње да је једино изоставио песму *Судба* уважавајући мишљење Недељка Јешића да се ради о препеву, а не ауторској песми. На уштрб изостанка, приређивач, са друге стране, прикључује овом низу песму *Апотеоза* а три најважније поеме Црњанског добијају посебан одељак. Као неизоставни део његове лирике, биографско-аутопоетски коментари обједињени у следећем поглављу затварају рецепцијски код. Следе три приче одабране из збирке *Приче о мушком*, затим *Дневник о Чарнојевићу* као прозни одабир приређивача. Последњи део ове књиге обухвата путописну прозу Милоша Црњанског и то избор из његових дела *Писма из Француске* и *Љубав у Тоскани*.

Специфичност ове књиге у односу на остатак објављеног кола је да приређивач није уједно и аутор *Предговора*, већ је за ову прилику то учинила Горана Раичевић, као неко ко се последњих година најинтензивније бавио проучавањем целокупног стваралаштва овог, како га назива, „последњег великог романтика српске литературе”.

*

Приређивачки посао Славка Гордића на одабиру Андрићевих дела се наизглед може чинити лаким. Но, изабрати најбоље од најбољег није нимало лако, иако су едицијом планиране три књиге Андрићевих дела (изузимајући *Знакове поред пута*). Нагађам да је уређивачка концепција подразумевала једну књигу романа, једну посвећену приповеткама и једну лирској прози. Сâм приређивач тврди у предговорном есеју: „Велики писци, по правилу, немају само једну велику књигу.” Ипак, *На Дрини ћуприја* се налази у овој књизи, не само

као дело које је донело у српску књижевност Нобелову награду, него као књига „која је светом пронела глас о нашем народу, историји и књижевности више и даље него иједно друго њено дело.” Имајући у виду наслов и циљ целокупне едиције, овај роман се свакако намеће као неизоставни избор. Но, са чим га упарити? Славко Гордић се одлучио за *Проклету авлију* – дакле, сродство по различитости. Стилски, жанровски, композиционо и тематски другачија, *Проклета авлија* представља достојан пар *Ђурђији* који, по речима приређивача, осликава исту „дубину речи” својствену Андрићу.

*

Књига под редним бројем 28 доноси избор из опуса Јована Стерије Поповића, по речима приређивача, можда једног од најразнороднијих, али подједнако успешних стваралаца у историји српске књижевности. Сава Дамјанов, који је приредио ову књигу, чини то на себи својствен начин – ниже Стеријина дела на трагу постмодерне поетике. Иако је жанровски разграничио прозу, поезију и драму, Дамјанов отвара књигу *Романом без романа*, како објашњава у предговору, „као делом које је најинтригантније из савремене рецепцијске и поетичке перспективе, делом које је антиципирало токове постмодерне прозе.” Дакле, приређивачки критеријум није само антологијска вредност, нити искључиво књижевно-историјски значај дела, већ „ново читање традиције”, односно свест приређивача о новом хоризонту очекивања читаоца 21. века.

Стеријина дела која су уврштена у ову књигу, по приређивачу, носе заједнички именитељ *повит*-а, искорака из књижевне традиције онога доба. Одабрана проза, осим *Романа без романа*, доноси још и *Календаре Винка Лозића* за 1830, 1832. и 1835. годину, као и *Милобруке* – чиме се заокружује виртуозност Стеријиног смехотворства, али и његових дела која највише кореспондирају са постмодерном. Приређивач наглашава да је Стеријина драма одувек била популарна (донела му је славу још за живота), а да је његово песништво актуелизовано у књижевној критици тек у другој половини 20. века, док његова проза добија на значају тек почетком 21. столећа. Отуда Дамјановљева интенција за обрнутим рецепцијским кодирањем ове збирке (а не можда хронолошким), те после прозе следи одабир из *Даворја*, па тек онда долазе четири комедије и једна историјска драма.

Иако је у сарајевском издању Стеријиних дела из 1990. сличан распоред (па чак и одабир), оно што то издање чини мање богатим је свакако предговор, односно студија Саве Дамјанова као неизоставни елеменат за ново читање Стерије, јер Јован Стерија Поповић „представља загонетку вредну одгонетања и у цивилизацијски комплекснијим временима која долазе...”

*

Слична приређивачка намера Мира Вуксановића се очитује и у књизи о Његошу. *Горски вијенац* заузима прво место, пошто по приређивачевој напомени представља „најбоље Његошево дело, јер је аутентично, није рађено по узору”. *Луча микрокозма* је као „најузвишеније Његошево дело” следећа. Трећи спев *Шћепан мали* није штампан у целини, већ су брижљиво одабрани стихови који су „по песничкој вредности у самом врху Његошеве поезије”.

Уврштене песме су претежно оне антологијске, најпознатије. Иако жанровски и тематски разнородне, већина их припада филозофско-рефлексивном жанру, једна описна (*Прољеће*), а од многобројних Његошевих „пригодних” песама, само две оде (Пушкину и Мушицком), и једна љубавна (*Ноћ скупља вијека*).

Право освежење представља *Његошева скривена приповетка*, односно *Проза из Горског вијенца* као својврсно приређивачко „откриће”. Следи четрдесетак Његошевих писама (од укупно 1700) и Тестамент.

Но, да се вратимо на ону почетну мисао о приређивачком проседеу: Вуксановић у предговору напомиње да не постоји готово ниједан Његошев стих (нарочито из *Горског вијенца*) који није детаљно истумачен, а да о самом песнику постоји безмало седамнаест хиљада критичких радова, студија, књига, чланака. Један живот – једна огромна библиотека.⁶ Да ли је онда могуће прићи Његошевом делу непосредно, без критичког наслеђа, без интерпретативних предубеђења, без претходно инкодираних закључака? Да ли је могућ непатворени сусрет са Његошем испуњен оним, ничим помућеним хоризонтом (не) очекивања? Онај узбуђени дамар првог сусрета са књигом чији свет тек треба открити... Зато куриозитет ове књиге представља изостављање додатних тумачења и напомена о стиховима (који су често дужи од самог дела)⁷, остављајући поезију да сама гуди; остављајући читаоца да неометано ходи Његошевим поетским световима, и можда новијој генерацији понуди неке нове хоризонте и омогући им да буду, како то Вуксановић назива, „насамо с Његошем”.

*

Слично пише у предговору Мирјана Д. Стефановић, која је приредила књигу о Доситеју Обрадовићу: „Читати с предубеђењем, које нам је оставила

⁶ Великог стрпљења, времена и пажње захтевало је приређивање селективне библиографије у том мору текстова, на чему се и сам приређивач захваљује својим сарадницима.

⁷ Постоји *Тумачник* који обухвата објашњења мање познатих речи и појмова, топонима, историјских догађаја, личних имена, свих лица која се појављују у делима и писмима (али, понављам, не садржи студиозна објашњења стихова), које неупућеном читаоцу даје извесно преимућство за сопствена тумачења. Минуциозност и брижљивост Вуксановићевог приређивања овог *Тумачника* се огледа и у његовом труду да се свака реч акцентује како би се избегле евентуалне језичке дихотомије, а Његошева реч пила *са чистих усана*.

књижевна историографија – о Доситеју који са сваке своје странице текста ври просветитељским духом – показује, што је, нажалост, ван сумње, несналажење у првенствено књижевном тексту, који тек потом може да цакли одређеним идејама.” Ауторка подсећа да се у наукама о књижевности често изгуби из вида сама књижевност и подсећа да Доситеју треба првенствено приступати „као писцу из доба српског просветитељизма”, а не као „просветитељу”. Иако ова епоха имплицира одређену уметничку интенцију „да забави и поучи,”⁸ не треба изгубити из вида да је медиј ипак књижевност, односно уметност речи, те да таква дела треба читати првенствено као књижевни, а потом као критички/ историјски/ филозофски/ итд. текст. Можда је ово и један од разлога због ког су у књизи у великом броју заступљена и Доситејева писма, за која приређивачица наглашава посебну љупкост књижевног израза. Поред капиталних дела у целости (*Живот и прикљученија, Совети здраваго разума, Басне, Собраније*), *Мала буквица, Ижица, Христоитија и Мезимац* овде су штампани у одломцима, неколицина песама и дванаест писама, а на крају се налази извод из теста-мента.⁹ Сходно претходно наведеном, проф. Стефановић се одлучила за хронолошки низ дела „како би се пратио стваралачки развој Доситеја као писца”.

Овај позив на другачије читање Доситеја представља замамни прелудиј за истицање Доситејевог особеног (књижевног!) стила, који одише топлином и „љупкошћу” док проговара о најлепшим људским врлинама – добротинству, пријатељству, напретку, самопрегору и култури.

*

Пред крај ове вињете, на трагу неких од приређивача, послужићу се другачијим рецепцијским кодом и завршити са писцем са самих почетака српске књижевности са намером да тако олучим њених десет векова.

Прва књига целокупне едиције са правом је посвећена Светом Сави, јер он за српску књижевност, језик, писменост и просвећеност представља све оно прво – првог писца, првог аутора приватног писма, првог састављача прве „сачуване и познате изворне српске службе” (Ђорђе Трифуновић),¹⁰ аутора првог српског сачуваног житија – и ово само у домену књижевности. Ову књигу је

⁸ И ту Мирјана Д. Стефановић проширује класичну дефиницију о просветитељским и дидактично-поучним аспектима Доситејевих дела у уводном делу о култури и њеној антиципацији од стране писаца српског просветитељизма.

⁹ Доситејев простодушан и непосредан однос према писању (који сведочи да је он заиста првенствено био писац, а не подучавалац) огледа се у његовим речима упућеним читаоцу *Тестамент*: „...Оно што сам ти у књигама мојим... толико казивао и советовао тебе, учећи себе.” (подвукла Д. Б. Т.)

¹⁰ Трифуновић, Ђорђе. 1976. *Кратак преглед југословенских књижевности средњег века* (Записи са предавања). Београд: Филолошки факултет.

приредио Томислав Јовановић, а као новину у досадашњим издањима сабраних дела великог српског просветитеља и свеца, уврштена је овом приликом и *Оснивачка повеља манастира Хиландара*, за коју приређивач у *Предговору* наглашава да је издата од стране Стефана Немање, али да је у њеном састављању свакако учествовао наш просветитељ. Списи Светог Саве су у овој књизи штампани хронолошки: после *Хиландарске повеље* следе *Карејски* и *Хиландарски типик*, затим *Указ за држање псалтира*, *Служба светом Симеону*, *Житије светог Симеона*, те *Студенички типик* у изводу (јер се многа поглавља преклапају са Хиландарским) и *Писмо студеничком игуману Спиридону*, које је, како нам Томислав Јовановић објашњава, од потпуног заборавља спасио Ђура Даничић. Такође, овом низу придодато је и *Житије светог Симеона* на српскословенском, како би се, по речима приређивача, „стекао непосреднији увид у језик Светога Саве”.

У Предговору о књижевном раду Светога Саве, Томислав Јовановић с правом истиче специфичност и разноврсност Савиног књижевног стваралаштва, за које сматра да је свакако било обимније, на шта је приређивач већ указивао у својим ранијим студијама. Оно што је од велике драгоцености за почетке српске књижевности је чињеница да Сава својим особеним књижевним стилем „лиризује” и литераризује оне списе који својим карактером нису искључиво књижевни, већ правни, документарни, литургијски.

Посебну пажњу Томислав Јовановић скреће на топлину Савиних речи када инсистира на неговању љубави као највишег израза врлине. Мотив истинске, чисте љубави наткриљује сва Савина дела и отвара историју српске књижевности најлепшим могућим словом. Такође, љубав је та која отклања све препреке, страхове и побеђује искушења. Та љубав, која између осталог подразумева и љубав према књизи, находила је Саву путевима које нам је оставио у светлуцавом трагу. Потписник ових редова се искрено нада да ће се та иста љубав излити из ових књига и изнова замињати међу новим читаоцима. У сваком случају, без оваквих почетака не би било ни нас који са поносом можемо да се осврнемо на тако дугу и богату књижевну традицију. Али, управо нас ова тежина од десет векова обавезује да наставимо да је брижљиво негујемо.